

Landsbanki Føroya

GOVERNMENTAL BANK

SKATTIR OG BÚSKAPARVØKSTUR

17. FEBRUAR 2010

ROYNDIR HJÁ OECD-LONDUM

INNIHALDSYVIRLIT

INNGANGUR.....	3
INNTØKUSKATTUR	5
NÝTSLUSKATTUR	7
PARTAFELAGSSKATTUR	8
OGNARSKATTIR	9
SAMANDRÁTTUR	11

INNGANGUR

Skattir og skattainnkrevjing hava altíð verið ein rættuliga eyður samfelagsspurningur. Summi halda beinleiðis, at skattainnkrevjing er at samanlíkna við maktmisnýtslu og harðskap, og søguliga sæð hevur innkrevjingarhátturin eisini mangan verið eirindaleysur, ræðandi og órættvísur. Søgnin vil eisini vera við, at fyrstu landnámsmenn her á klettunum vóru flýddir undan ov høgum skatti. Tíbetur er skilið batnað rættuliga nógv í tráð við, at demokratiskar tjóðir og skipanir hava ment seg og ræðandi og eirindaleysir innkrevjingarhættir eru nú færri í tali, hóast spurningurin um órættvísi enn er aktuellur og viðkomandi hjá nógvum. Tó er eitt av høvuðsendamálunum við skattainnkrevjingini óbroytt, nevnliga ynskið um at tryggja samfelagnum framhaldandi vøkstur, tað veri seg við figging av hernaðarferðum til fjarskotin lond, ella við figging av hægri lærustovnum, ið skulu framleiða nýggja vakstrarfremjandi vitan. Onnur týðandi atlit eru eisini, eitt nú býti av ríkidømi millum ymiskar samfelagsbólkar, men vakstrarspurningurin vigar nógv, tá avgerðir skulu takast. Summi føra fram, at ov stór útjavning er køvandi fyri búskaparvækstur, meðan onnur vilja vera við, at sosialur tryggleiki og fíggarligt rásarúm hjá øllum samfelagsbólkom er ein umráðandi hornasteinur undir framtíðar búskaparvækstri.

Skattir og búskaparvækstur Spurningurin um at innrætta skattaskipanina so vakstrarfremjandi sum gjørligt hevur verið raðfestur rættuliga høgt í flestu OECD-londunum seinastu 30 árin, og nógvar skattabroytingar eru framdar í fleiri av londunum. OECD hevur í hesum sambandi gjørt ymiskt kanningararbeiði og í hesum riti verður í stuttum hugt nærri at nøkrum av høvuðsúrslitunum¹.

Gongdin í skattainntøkum í OECD	TALVA 1						
Óvekta miðaltøl fyri OECD-londini	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2005
Inntøkuskattur	30	31	30	30	27	26	25
Partafelagsskattur	8	8	8	8	8	10	10
Sosialir skattir *	22	22	22	22	25	24	26
<i>Arbeiðstakari</i>	7	7	7	8	8	8	8
<i>Arbeiðsgevari</i>	14	14	13	13	14	14	15
Ognarskattir	6	5	5	6	6	5	6
Vanligir forbrúksskattir	15	15	16	17	18	18	19
Sermerktir forbrúksskattir	18	17	16	13	13	12	11
Arðir skattir	2	1	2	4	4	4	4
Tilsamans	100	100	100	100	100	100	100

* Í hesum tølum eru eisini sosialir skattir goлдnr av sjálvstøðugum o.ø.

Kelda: OECD

Talva 1 vísir samanseting av skattainntøkum hjá OECD-londum árin 1975 til 2005. Allir hesir skattir hava í ávísan mun ávirkan á búskaparvækstur og tískil eisini á BTÚ pr. íbúgva. Mett verður um hvønn einstakan skatt við atlit til búskaparvækstur.

Høvuðsniðurstøðan Nærum øll OECD londini hava broytt skattir og skattaskipanir munandi seinastu 30 árin, og drívmeigin handan hesar broytingar er í mongum førum ynski um størri búskaparvækstur. Kanningar hava víst, at summir skattir eru skaðiligari

¹ Henda greinin er ein samandrátur av: "Tax and economic growth", Economic department working paper no.620, July 2008.

enn aðrir, hvat búskaparvækstri viðvíkur, og sambært OECD eru tað serliga partafelagsskatturinn og inntøkuskatturinn ið hava neiligt árin á búskaparvækstur, meðan skattur á fasta ogn og nýtsluskattir tykist hava minni skaðiligt árin.

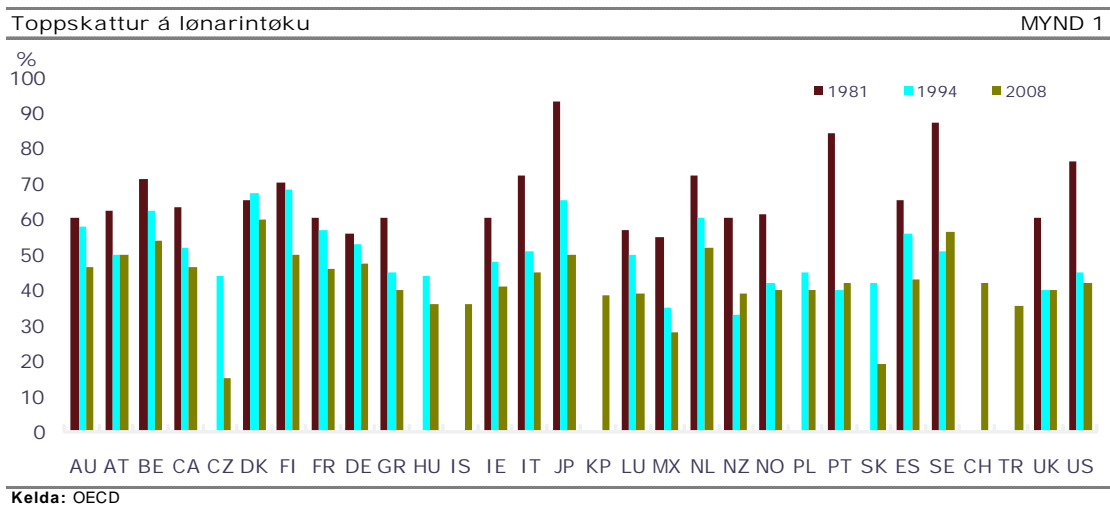
Sum heild verður mælt til í størri mun at velja skattingarhættir, ið ikki reingja tær avgerðir, sum einstaklingar og fyrirkur taka viðvíkjandi arbeiði og framleiðslu.

INNTØKUSKATTUR

Nógv lond hava seinastu árin minkað um tann partin av samlaðu skattainntøkuni, ið stavar frá lønarinntøkuskatti.² Smb. talvu 1 sæst, at samstundis sum vanligur inntøkuskattur er lækkaður, so eru sosialir skattir hækkaðir nærum tað sama.

Skattir og atferð Tá skattir vera lagdir á inntøku og kilaðir inn millum útboð og eftirspurning, broytist atferðin. M.a. er staðfest empiriskt og teoretiskt, at hægri skattir minka hugin at arbeiða. Ein broyting í skattinum hevur 2 árin; eitt inntøkuárin³ og eitt umbýtisárin⁴. Ein lægri skattur merkir, at inntøkan hækkar og arbeiðsútboðið veksur, men økt inntøka økir um valmøguleikan hjá fólki, eisini hvat viðvíkur frítíð. Ein hægri skattur merkir hinvegin lægri inntøku og minkandi arbeiðsútboð, men eisini minkandi eftirspurning eftir frítíð, tá minkandi inntøka merkir, at trýsti at gjalda hvørjum sitt veksur.

Sosialir skattir, t.d. heilsu- og arbeiðsmarknaðarskattir, eru eisini vanligir í OECD høpi, og hava hesir sum oftast somu árin sum vanligir inntøkuskattir, tó at hesir eru proportionalir, ímeðan lønarskattur í flestu londum er progressivur. Eitt áhugavert, og kanska eitt sindur óvæntað úrslit av empiriskum arbeiði, í royndini at staðfesta sambandið millum skatt og útint arbeiði, er, at lægri skattur á arbeiði ikki tykist eggja fólki at arbeiða stórvegis meira, men eggjar hinvegin fleiri fólki at koma inn á arbeiðsmarknaðin. Við øðrum orðum tykist elasticiteturin av arbeiðstímum í mun til inntøkuna aftaná skatt at vera lítil.

Høgur marginals-kattur er tó skaðiligur fyri produktiviteten í einum búskapi. Í mynd 1 sæst eisini, at nærum øll OECD-londini hava lækkað toppskattin á lønarinntøku. Skaðiligi virknaðurin av ov høgum marginals-katti á produktiviteten stendst serliga av køvandi árininum á íverksetaraandan, og samstundis hava høgir marginals-kattir eina neiliga ávirkan á hugin hjá fólki at fara undir víðari útbúgving.

² Í hesum sambandi eru sosial gjøld at roknað sum inntøkuskattur

³ Income-effect

⁴ Substitution-effect

Progressivur skattur verður sum oftast nýttur til at tryggja javnari inntøkur og nýtslu í samfelagnum og er hesin tí liður í valda javningarpolitikkinum, men ein slík skipan hevur sum sagt eisini óhepnar fylgir, virkar reingjandi og forðar í ávísan mun fyri, at kapitalur og arbeiðsmegi finna saman á skilabesta og mest gevandi hátt. Eftir úrslitunum hjá OECD at døma, er tí eitt "trade-off" millum javning og búskaparvækstur.

Marginalskattur og búskaparvækstur í 2004 var miðal inntøkuskatturin fyri OECD-lond 14,3% og marginalskatturin 26,5%. Útrokningar hjá OECD hava víst, at lækking av marginala skattinum á 5% førir til búskaparvækstur á 1% (BTÚ pr. íbúgva). Staðfestast kann tí, at eitt "trade-off" er millum búskaparvækstur og marginalskatt, og eftir øllum at døma er tí ein prísur at gjalda fyri javna í samfelagnum.

Sambandið millum lønarskatt og stuðulsskipanir er eisini ein umráðandi partur av samlaðu myndini. Sokallaðir "in-work benefits", t.v.s. ágóðar sum fella til tey, ið arbeiða, hava víst seg at hava gagnligt árin á samlaða produktivitetin í búskapinum. Slíkir ágóðar kunnu veitast bæði sum beinleiðis stuðul ella sum skattafrádráttur, og eru hesir fyrst og fremst ætlaðir veikari samfelagsbólum og teimum í útjaðaranum av arbeiðsmarknaðinum. Ansast skal tó eftir, at láglønarfellur⁵ ikki gerast vanligar, tí tá vilja tey sum t.d. arbeiða niðursetta tíð ikki hava hug at arbeiða meira, og onnur vilja móguliga velja ikki at eftirútbúgva seg, tí hægra lønin verður etin upp í skatti.

Skattur av kapitalvinningi er eisini inntøkuskattur, og hevur hesin tískil eisini lyndi til at reingja, hvussu kapitalur og arbeiðsmegi finna saman á skilabesta hátt. Produktivitetsvøxsturin kann minka, tá íverksetarar verða stygdur burtur frá verkætlanum av skattaávvum. Ein trupulleiki er eisini, at ymisk sløg av kapitalvinningi verða skattað ymiskt, t.d. verða eftirlønarpúppsporing og vinningur frá húsasølum ikki skattað í nógvum londum. Avleiðingin er, at avgerðir um uppsparing og íløgur verða stýrdar av skattaatlitum heldur enn vakstraratlitum, og kann hetta virka avlagandi og tí viðføra minni búskaparvøkstur.

Lond hava seinastu árin minkað um tann partin av samlaðu skattainntøkuni, ið stavar frá lønarinntøkuskatti. Samstundis sum vanligur inntøkuskattur er lækkaður, eru sosialir skattir hækkaðir nærum tað sama.

---

⁵ Talan er um láglønarfellu, tá lønar- og skattaskipan er soleiðis háttað, at tað ikki loysir seg hjá lágløntum at arbeiða meira enn eitt vist.

NÝTSLUSKATTUR

Nýtsluskattur er vanliga ikki progressivur, men virkar oftast proportionalt og ávirkar tí ikki persónligu uppsparingina eins nógv og inntøkuskattur og ávirkar helst eisini arbeiðsútbøðið á sama hátt sum ein proportionalur skattur.

Serskattir (differentiated taxes) á nýtslu kunnu í ávísam førum virka arbeiðsfremjandi, t.d. kunnu høgir nýtsluskattir á vørur ella tænastr, sum komplementera frítíð (t.d. biografir, golfklubbar, uttanlandsferðir) virka arbeiðsfremjandi, eins og lágir nýtsluskattir á vørur og tænastr, sum komplementera arbeiði, t.d. barnaansing eisini kunnu gera tað.

Gransking hevur víst, at sundugreinaðir nýtsluskattir kunnu vera samfelagsliga gagnligir, eitt nú til umhvørvisvernd, men breið semja tykist nú vera um, at ein javnur nýtsluskattur, sum ikki ger mun á vinnum, er mest gagnligur og sannlíkur at stimbra búskaparvækstur.

Í ávísam førum, har tað er heilt víst samfelagsligt gagnligt við serstøkum gjøldum (brennivín og sigarettir) kunnu eyka gjøld vera áløgd.

Serligir nýtsluskattir Sum liður í at minka um ójavnan í samfelagnum, nýta nógv OECD-lond serligar nýtsluskattir. Í summum londum verða t.d. grundleggjandi nýtslurørur undantiknar meirvirðisgjaldi. Mett verður, at hetta er minni skilagott, tá tað kann ávísast, at beinleiðis eingangs-veitingar til "veikari" húsharhald eru betur, bæði fyri ójavnan og fyri efficiensin. Orsøkin er, at sterku húsharhaldini keypa lutfalsliga meira av vørunum, sum verða lágt skattaðar, og nýta tí størri ágóða av lágum nýtsluskattaprosentum enn veiku húsharhaldini.

... og svart arbeiði Serligir nýtsluskattir verða stundum eisini nýttir at byrgja upp fyri ov nógvum svørtum arbeiði. Ávísar vinnur hava lyndi heilt at skáka sær undan nýtsluskattum, um hesir gerast ov høgir. Í royndini at minka um svarta búskapin, hava tískil summi lond valt at skatta ávísar vørur og tænastr minni ella als ikki. Trupulleikar eru tó bundnir at slíkum skipanum og OECD mælir frá tílíkum serskipanum. Fyri tað fyrsta er torført at velja út tær vinnur, ið hava størsta lyndi til at gerast svartar. Fyri tað næsta má havast í huga, at "svartar" vinnur hóast alt gjalda ein part av nýtsluskattinum, tá hesar ikki fáa skattaendurgjald fyri input til framleiðslu. Í triðja lagi er torført at halda aftur, tá fyrstu vinnurnar hava fingið undantøk, tí trýstið frá vinnum, ið ikki fáa undantøk, økist og vandi er tí fyri eini glíðbreyt, har alsamt fleiri vinnur verða undantiknar. At enda er umráðandi at hava í huga stóra umsitingarliga kostnaðin av fleiri nýtsluskattaskipanum, bæði fyri einstaklingar, fyrirkur og vælferðartapið, ið stendst av hesum.

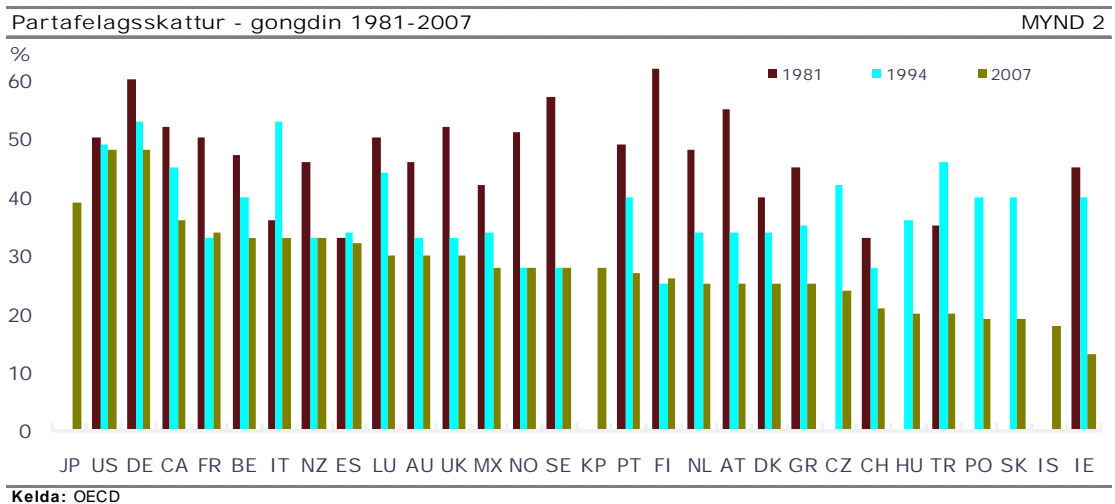
OECD mælir til ein og sama nýtsluskatt fyri allar vørur og tænastr. Tó skal rúm vera fyri punktgjøldum á eitt nú tubbak og rúsdrekka og ymisk umhvørvisgjøld, men hetta eigur ikki at verða gjørt gjøgnum nýtsluskattin.

PARTAFELAGSSKATTUR

Partafelagsskattur og búskaparvækstur Stórir partur av vinnulívinum er skipaður í partafeløg, og eru hesi vanligu skattskyldugar eindir. Kanningararbeiðið hjá OECD vísir, at ov høgur partafelagsskattur kann vera rættuliga skaðiligur, og á einum lista yvir skattir, ið forða búskaparvækstri mest, er hesin raðfestur sum tann skaðiligasti. Smb. mynd 2 hava flestu OECD-londini lækkað partafelagsskattin seinastu 30 árin.⁶

Ov høgur partafelagsskattur kann ávirka hugin hjá fyrítøkum at gera íløgur, sum síðan ávirkar stóddina á samlaða kapitalapparatinum, ið er av stórum týdningi fyri langtíðarvækstur. Tá avgerðir verða tiknar av skattaávum heldur enn vakstrarávum, kann produktiveturin eisini ávirkast. Um partafelagsskattalógin er tung at umsita hjá fyrítøkum, kann hetta eisini virka órógvandi, og ov høgur partafelagsskattur kann eisini fáa fyrítøkur at flýggja til onnur lond við lægri skatti.

Partafelagsskattur og persónskattur Trupulleikar kunnu stinga seg upp, tá munurin millum partafelagsskatt og persónsskatt gerst ov stórir, tí tá vilja tað aftur verða skattaatlit, sum ávirka atferð hjá einstaklingum, heldur enn búskapatlit, og tískil verður torført hjá kapitali og arbeiðsmegi at finna saman á skilabesta hátt.

OECD vísir á, at høgur partafelagsskattur er lutfalsliga meira skaðiligur fyri búskaparvæksturini enn aðrir skattir

⁶ Talan er í høvuðsheitum um stórar og miðalstórar fyrítøkur. Smáar fyrítøkur hava mangan lutfalsliga minni yvirskot og vera tí ikki raktar eins hart av einum høgum partafelagsskatti, sum stóru fyrítøkurnar.

OGNARSKATTIR

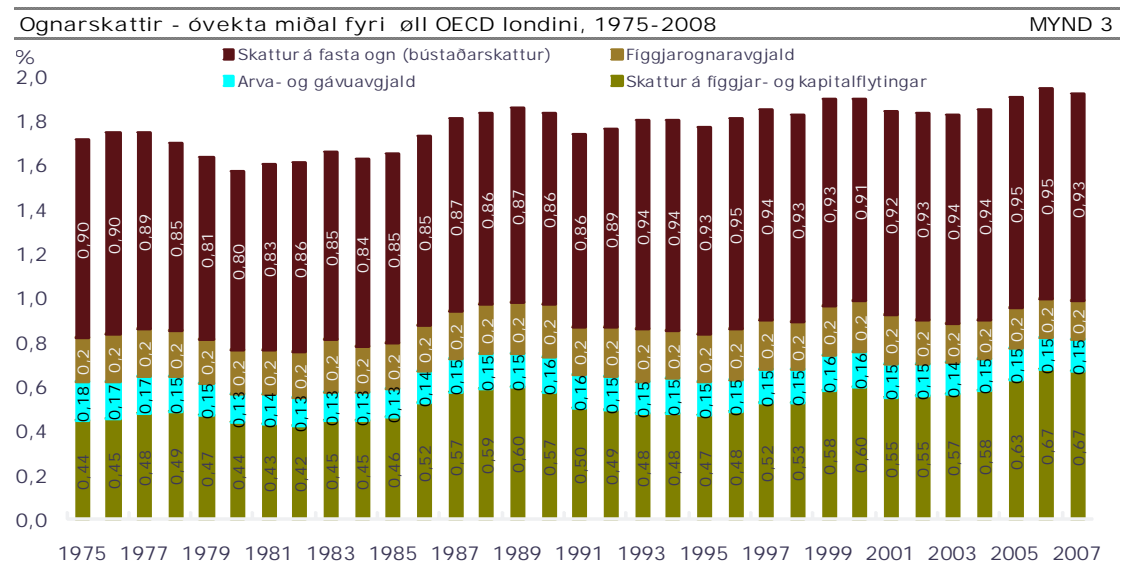
Ognarskattur er rættuliga vanligur í OECD hœpi og kann bytast sundur í 4 høvuðsbólkar:

- Skattur á fasta ogn – eisini nevndur bústaðarskattur
- Skattur á fíggjarogn, t.v.s. fíggjarognaravgjald
- Arva- og gávuavgjöld
- Skattur á fíggjar- og kapitalflytingar

Ymiskt er, hvussu stór skattainntøkan av ognarskatti er í ymiskum londum. Í USA, Onglandi, Kanada og Korea er yvir 10% av samlaðu skattainntøkuni frá ognarskatti, meðan onnur lond nærum ongan ognarskatt krevja inn.

Skattur á fasta ogn er mettur at vera ein hin minst avlagandi skatturin yvirhøvir. Orsøkin er, at hann í sera lítlan mun ávirkar avgerðir hjá einstaklingum, hvat viðvikur arbeiðsútbøði, útbúgvingarvali, framleiðslu, íløgum og virkisfýsni. Harafturat er júst hesin skatturin lutfalsliga lættur at spáa um, tá sveiggini á húsamarknaðinum vanliga ikki eru eins ógvuslig og titt, sum sveiggini á øðrum skattakeldum. Eisini er hesin skatturin serstakliga staðbundin, tá illa ber til at flyta bústaðir til onnur lond, har skatturin á fasta ogn er minni.

Sum heild er fastognarskattur til lítlan ampa fyri búskaparvækstur og kann tað tí tykjast lægið, at hesin ikki er meira útbreiddur. Ein høvuðsorsøkin er knýtt at breiðari mótstøðu millum fastognareigarar og harvið torførari politiskari viðgerð og verkseting, umframt at fastognarskattur vanliga verður kravdur inn av og fellur til lokalar eindir, t.v.s. landspartar ella kommunur og er tí torførur at samskipa.

Kelda: OECD

Skattur á fíggjarogn hevur ávís reingjandi árin á tann hátt, at hesin ávirkar hugin hjá fólki at spara upp. Vandi er eisini fyri, at ov høgur skattur á fíggjarognir fær fólk at flyta slíkar ognir av landinum í skattaskjól aðrastaðni. Flestu OECD-lond hava eisini undantøk í fíggjarognarskattningini, t.d. verða eftirlønarpásparringar ikki skattaðar sum vanlig fíggjarogn, og kunnu tað tí verða skattaatlit heldur enn vakstraratlit, ið stýra avgerðum um uppsparing.

Arva- og gávuavgjald verða ikki mett at hava stórvegis neiligt árin á búskaparvækstur sæð yvir tíð. Gávuavgjöld eru sum oftast innførd fyri at byrgja uppfyri, at ogn verður givin burtur í roynd at sleppa undan arvaavgjaldinum.

Skattur á fíggarognar- og kapitalflytingar er harafturímóti ein skattur, sum rættuliga beinleiðis ávirkar avgerðir tiknar av húsarhaldum og einstaklingum, og kann tí eisini ávirka búskaparvækstur. Um t.d. flytingar viðvíkjandi húsasølu verða skattaðar, kann hetta elva til eitt stívari búsetingarmynstur, soleiðis at fólk aftra seg við at flyta, hóast arbeiðsmøguleikarnir eru betri á øðrum staði.

Mynd 3 visir, at gongdin í OECD hevur verið rættuliga støðug seinastu 30 árin, og sum heild er ognarskattainntøkan avmarkað og liggur undir 2% av BTÚ.

SAMANDRÁTTUR

Í roynd at stimbra búskapin, hava flestu OECD-londini framt munandi broytingar á skattaøkinum. Seinastu 30 árin hava nógv lond valt at lækka skattin á arbeiði, har eitt nú toppskatturin er fallin munandi í flestu londunum. Eisini partafelagsskatturin er lækkaður nógv í flestu OECD-londunum. Hesar broytingar eru í stóran mun framar við hægri búskaparvækstri fyri eyga, tá kanningar hava víst, at ov høgir lønar- og partafelagsskattir hava neiligt árin á langtíðar búskaparvækstur. Sum heild verður mælt til í størri mun at velja skattingarhættir, ið ikki reingja tær avgerðir, sum einstaklingar og fyrirkur taka viðvíkjandi arbeiði og framleiðslu.

Landsbanki Føroya

GOVERNMENTAL BANK

Landsbanki Føroya | Yviri við Strond 15 | P.O.Box 229 | FO-110 Tórshavn | Faroe Islands | Tel. +298 350300 | Fax +298 350301
www.landsbankin.fo | landsbankin@landsbankin.fo | VTal: 382809